

§ 25. Zřízení velikého množství nových far a lokálií.

Císař Josef II. chtěje o duchovní blaho, zbožnost a spásu věřících otcovsky pečovati, vyslovil zásadu, že všude mají být býti zřízeny fary nebo lokalie, 1. kde věřící vodou, vysokými horami, sněhy a špatnými cestami v zimě od farního kostela odděleni jsou, nebo s obtížemi se tam dostávají; 2. kde domy od fary přes hodinu cesty jsou vzdáleny; 3. kde má obec přes 700 duší; 4. v místech, která kostelem již opatřena jsou a v starších dobách duchovní správu měla; konečně 5. tam, kde farář, chtěje své pastýřské povinnosti vykonávati, musí cizí farou se bráti. Všechny ordinariáty měly dle dvorních dekretů ze 16. ledna a 4. února 1782 podati své návrhy, kde by bylo fary nebo lokalie zřizovati, a to ve třech měsících. Nutný náklad bylo vésti dílem vrchnostem jako patronům, dílem náboženské matici. Potřebná kostelní roucha, nádoby a náčiní bylo vzíti ze zrušených klášterův.

Co císař nařídil, to též svou obvyklou rázností provedl. Bylo tedy zřízeno: v Čechách 81 fara, 314 lokálií a několik expositur; v Rakousích 263 nová místa pro duchovní správce; ve Štýrsku 156 far a 145 lokálií; na Moravě 180 far a lokálií; v Uhrách byl počet duchovních správců rozmnožen o 1189. Jelikož s těmito novými farami a lokáliemi byly spojeny školy, mělo toto zařízení pro vzdělání

a zbožnost účinek nejlahodárnější. Tímto zařízením postavil si císař Josef II. pomník nejkrásnější a potomstvo bude mu za to vždycky vděčno. Bez něho by oněch far nebylo. Neboť kdyby se byly zřizovaly obyčejnou úřední cestou, konsistorní a politickou, bylo by se nesmírné protokollů vyšetřováním a vyjednáváním sepsalo a registratury konsistorní a politických úřadů množstvím spisů naplnily, - ale ani čtvrtina oněch far a lokálií nebyla by dnešního dne ještě zřízena. Tento velký a církvi prospěšný skutek mohl vykonati pouze císař Josef II., a jím nahradil, co na poli církevním pochybil.

§ 26. Právo manželské.

Josef II. pojal v obor svého nového zákonodárství i právo manželské a vydal dne 16. ledna 1783 patent o manželství. Toto manželské právo liší se však podstatně od práva církevního. Manželství pokládá se tu za pouhou smlouvu občanskou, která své platnosti a podstaty jenom a jedině zeměpanskými zákony nabývá; rozhodování ve všech sem spadajících sporech přináleží výhradně zeměpanským úřadům.

Zákony státními zavedeny jsou některé nové zrušující překážky manželství, které církevní právo buď naprosto nezná, neb kteréž jsou pouze závadami manželství. Státně neplatnými jsou prohlášena manželství: 1. nezletilých bez dovolení otce, děda nebo poručníka neb v jejich zastoupení úřadu; 2. sňatky osob ve vojenském svazku

stojících bez dovolení vojenských představených; 3. byl-li sňatek uzavřen bez předepsaných tří ohlášek a bez dotyčné dispense.

Překážky příbuzenství a švakrovství obmezeny pouze na druhý stupeň. Švakrovství ex copula illicita není žádnou překážkou. (Erklärung des Ehepatentes 11. Jänner 1793.) kdo chtěl míti dispens, musil si ji nejdříve zaopatřiti od úřadu, pak teprve od biskupa.

Překážka omylu dotýkajícího se vlastnosti rozšířena i na těhotenství, když ženich nevěděl pře sňatkem, že nevěsta jest od jiného těhotna, a o tomto stavu jejím teprve po sňatku známosti nabyt. Překážky ze slavného slibu a z duchovního příbuzenství pochodící se neuznávaly. Sňatky takové, které dle císařského patentu za dovolené se prohlašovaly, musili farářové požehnati; kdyby pak katolíci v překážkách církevních, o nichž patent mlčí, nějaké dispense žádali, měla se jim tato uděliti zdarma a bez meškání. Farářové směli dle státních zákonů bezplatně dispensovati in 3. et 4. gradu simplici et mixto consanguinitatis et affinitatis; kdykoli pak dispens udělili, musila do kopulační matriky býti zapsána a konsistoři oznámena. (Handscreiben 21. Mai 1785)

Soudem příslušným pro záležitosti manželské určen soud světský, který zároveň dovoluje rozvedení od stolu a lože; toliko smírné pokusy činiti náleží faráři, který stranám dá vysvědčení o tom, že pokusy ty předsevzal; vysvědčením tím jest se straně u soudu vykázati.

Toto manželské právo uchyluje se patrně velice od církevního; upíráť církvi moc stanoviti překážky, rozsuzovati spory manželské a obmezuje veškeru působnost církve na pouhé požehnání sňatku manželského. Výslovně praví to patent z 27. března 1792: „*Poněvadž platnost občanské smlouvy toliko na náležitém šetření občanských zákonů závisí a vzhledem na tuto smlouvu žádných překážek není, vyjímajíc ty, které zeměpán stanoví: nemůže od těchto překážek, ať se odkryjí před svatbou nebo po svatbě, veřejně nebo tajně neb ve zpovědi, nikdo jiný dispensovati než zeměpán. Úřad duchovní teprve tenktáte, když smlouva jest už hotova, do manželství zasáhne a zaměštná se pouze posloužením svátostí.*“

§ 27. Zákony pohřební.

Nedosti na tom, že císař Josef II. bezpočetnými svými patenty veškeren církevní život lidí živých po svém rozumu reformoval: ani mrtví neměli z oprav těchto býti vyloučeni, i jim mělo býti předepsáno, kde a jak mají býti pochováni a jakým způsobem mohou práchnivěti. Leč v žádném oboru nenarazil císař na odpor tak ostrý, jako právě zde, nikde nevzbudil nevole tak všeobecné, prudké rozhořčenosti, ano i násilné vzpoury, jako právě svými pohřebními patenty.

Císař chtěl provést toleranci jak mezi živými, tak i mezi mrtvými; proto měli mrtvolý nekatolíkův, pokud neměli tito vlastní hřbitova, býti pochováni na hřbitovech katolických. Lid katolický však si toho byl dobře vědom, že, kdo sním obcování církevního neměl za živa, nemá ho míti ani po smrti a nemá s pravověřícími odpočívati v zemi žehnaním církevním posvěcené. Církev sice dovoluje, aby v ohradě katolického hřbitova bylo vykááno zvláštní místo ku pochovávání protestantův; ale místo takové za zemi posvěcenou se nepokládá. Leč Josef II. chtěl, aby nekatolíci na hřbitově posvěceném byli pochováni, a proto se protivil lid nařízením jeho. Zajímavý příklad vypravuje nám Geisler, chvalořečník Josefův, (kniha IV. str. 191) k roku 1783. „*Josef II. chce snášlivost a vrhá nesnášlivost na zemi, nejde-li to po dobrém, tedy násilím. Následující událost podává o tom důkaz. V Lobkovicích nedaleko Mělníka umřel jakýsi husita, kterého katolíci sedláci nenechali pochovati na katolickém hřbitově. Hroziliť bratrovi zemřelého, že ho zabijí, a touto hrozbou ho přinutili, že tělo pochoval na svém poli. Když pak o tom byla úřadům podána zpráva, přišli tam z Prahy dva kommissaři, kteří poručili, aby mrtvola na katolickém hřbitově byla pochována; sedláci však nechtěli to dovoliti. Ale když kommissaři v doprovodu 30 granátníků s mrtvolou na hřbitov přišli, zvoněno na poplach, po čemž sedláci se shlukli a vojenskému průvodu vstup na hřbitov zabraňovali. Granátníci chtěli šik sedláků proraziti, ale tito postavili se na odpor, po čemž granátníci vystřelili a několik sedláků poranili. Mezitím vzaly však ženy mrtvé tělo a hodily je do Labe; tělo plavalo o několik vesnic níže, kde bylo zachyceno a pochováno. Potom vyšel nejvyšší rozkaz, aby mrtvola na*

katolickém hřbitově pochována byla. Z pražské posádky vytáhlo od každé setniny 20 mužů, dohromady 600 mužů pěchoty a 30 dragounů. V noci opustili Prahu a časně ráno přitáhli do Lobkovic a okolních vesnic. Mrtvý byl vyhrabán, do svého rodiště přivezen a nyní ovšem bez odporu pochován. Mnozí sedláci byli spoutáni a přivezeni do Prahy, aby za svou vzpouru trest vytrpěli. Po vesnicích zůstala malá oddělení posádkou, ostatní pak odtáhli ke svým plukům. – To byl asi první sedlák, který při parádě 600 mužů byl pochován.“

Takové nepokoje stávaly se ovšem jen po různu, ježto nekatolíků nebylo v celku mnoho, a obyčejně zvláštní místo na hřbitovech se jim vykávalo. Ale všeobecnou nespokojenost vzbudily další zákony pohřební, které byly r. 1782 vydány. Již přeložení hřbitovů z měst z okolí chrámů za města a vesnice způsobilo nevoli mnohých, až konečně další postupování v této otázce vyvolalo odpor největší. Císař totiž vydal 21. března 1782 následující rezoluci: „*Nechať se bezvýjimečně vyplní daný rozkaz, že pohřbívání v kostelích a hrobkách více dítí se nesmí. Ohledně zřízení hřbitovů před liniemi (hradebními příkopy vídeňských předměstí) dovoluji k návrhu nižších úřadův, aby se několik hřbitovů zřídilo. Aby však tak velkých a četných hřbitovů potřebí nebylo, nařizuje se zároveň, aby budoucně mrtvá těla, by rychleji shnila, hned v umrlčích rakvích hojně vápnem byla posypána.“*

Lid křesťanský však nedopustil, aby mrtvolý vápnem posypány byly; se všech stran docházely císaře zprávy, že jeho nařízení všeobecnou nespokojenost vyvolalo, a zároveň prosby, by onen rozkaz odvolal.

Leč na místě odvolání vyšlo 23. srpna 1784 následující nařízení: 1. „Všechna mrtvá těla, nechť zemřelí pocházejí z vyšších stavů neb z lidu, mají býti do plátna zašita, vesměs do hrobů šest stop hlubokých bez rakví vložena a zde vápnem posypána“. 2. „V každé faře zřízeny budte obecné rakve rozličné velikosti. Můžeť sice každý občan pro své zemřelé příbuzné rakev poříditi, ale mrtvola v rakvi té nebude pochována, nýbrž po pohřbu zůstane rakev hrobaři.“

Toto nařízení musilo býti všeobecně prohlášeno a provedeno. Aby pak lid k tomu snadněji byl naveden, vypočítalo se, mnoholi dříví v desíti letech marně shnije, když při 20 milionech obyvatelstva ročně 700.000 lidí zemře. Ukazovalo se k tomu, že hojnější spotřeba plátna jest vydatným prostředkem podporování průmyslu tkalcovského. Ale všechno poučování bylo marné. Lid nechtěl mrtvolu do plátna zašívati, je z obecné rakve do hrobů vyklopovati a vápnem posypávati.

Nastalo všeobecné rozčilení a udály se i nemilé výstupy, jako na př. na panství Jilemnickém v Čechách; ba lidé se chtěli z Čech a jiných zemí vystěhovati. Císaře docházely ze všech stran nepříznivé zprávy. To pohnulo ho konečně k tomu, že od svých pohřebních zákonů upustil; učinil to však velmi nerad, jak patrno z této resoluce: „Ježto seznávám, že pojmy žijících lidí jsou ještě tak materialistické (!), že si toho velice váží, aby jejich tělo znenáhla hnilobě propadlo a déle zapáchající mrchou (stinkendes Aas) zůstávalo: záleží mě na tom pramálo, jakým způsobem lidé chtějí býti pochovávaní; i ač jsem ukázal moudré důvody, užitečnost a možnost tohoto způsobu pohřbu,

nechci žádného člověka, který o tom není přesvědčen, nutiti, aby byl moudrým, a každý, co se rakve týká, nechť činí, co pro své mrtvé tělo za nejlepší uznává.“

V Čechách byl o tom prohlášen patent z 20. ledna 1785.

Pezzl, jedna z mělkých hlav oné doby, chtěje na obyvatele království a zemí rakouských učiniti satyru, praví: „*Tato billeta, která měla nekonečně větší dojem učiniti, neměla žádného jiného účinku, než že Rakušané rychle k truhlářům běželi a nové rakve si objednávali.*“

Odpor lidu z lásky k zesnulým podniknutý posléze toho docílil, že pohřby opět se konaly tím způsobem, jak bylo dříve v obyčeji.